

Kap 49 : ”Hovreportrar & hovfotografer”

Ända sedan Expressenjournalisten Gösta Ollén införde termen Hovreporter har det förekommit en debatt om vad detta djur är. Det finns tre definitioner. A: En hovreporter sysslar i regel inte med politisk eller ekonomisk journalistik (förekommer dock) utan med kulturjournalistik och nyhetsbevakning av kungahuset. B: En hovreporter utmärker sig för fjäsk, okritisk beundran av kungahuset, intellektuell lättja och obefintlig källkritik. C: En hovreporter jagar skandaler och hittar på dem om de inte finns – en sorts psykisk stalkning.

Ollén kvackade själv i genren enligt version A och får väl anses som ett föredöme – både normala relationer till medlemmar av kungahuset och en (någorlunda) saklig journalistik. Dessutom kunde han intervjuar Sibylla på tyska. Efterföljare som Expressens Ulf Nilson och Aftonbladets Annette Kullenberg har mest ägnat sig åt att vredesutbrott över hovjournalistik version B – veckotidningsjournalistiken. Denna är bättre än sitt rykte, får väl döpas till version AB, men givetvis sätter tidspresen och politiska hänsyn sina spår. Kända tidiga utövare är Tyra Öhrvall (Året Runt) & Margit Fjellman (Vecko Journalen). Kända senare utövare är Sten Hedman (Damernas Värld, Se & Hör), Karin Lennmor (Svensk Damtidning) & Johan T Lindwall (Se & Hör, Expressen). Merparten veckotidningsjournalister har dock gjort åtminstone något hovreportage. Det ingår i yrket.

Hovreportage version C är vanliga i England och Tyskland men det finns få svenska utövare. Journalisterna Stig Edling (Pockettidningen R) & Deanne Rauscher (oberoende) är väl de mest kända men låt oss inte glömma chefredaktörerna Thomas Mattsson (Expressen) & Jan Helin (Aftonbladet). Som ryssarna säger ”Fisken ruttar från huvudet”.

En särskild genre D utgör TT:s nyhetsbulletiner om eriksgator m m. Långa oläsliga referat som publicerades hela Gustaf VIs regeringstid. Även CG anlitar TT när han vill undvika besvärliga frågor.

*

Chefredaktören för Vecko Journalen, Veckans Affärer & Svenska Dagbladet Gustaf von Platen har länge fått stå för historieskrivningen kring hovjournalistiken:

På 1950-talet återupplevde Europa de rojalistiska värderingarna från förkrigstiden – jag menar tiden före första världskriget. Mellankrigstidens republikanska yra var över, under andra världskriget hade monarkerna förvandlats från galonerade ceremonifigurer till levande symboler för motståndsvilja och frihetslängtan. I Storbritannien var Georg VI sinnebild för samväldet, drottningen och prinsessorna hade varit enrollerade i krigsansträngningarna. Och vid krigsslutet hyllades kungahuset av jublande människomassor – endast Leopold av Belgien möttes av folkets vrede, som svikare och samarbetsman.

...

För också i Sverige var kungafamiljen populär, inte minst därför att den moderna journalistiken gjorde den tvådimensionell. Den kunde beskrivas på två sätt och betraktas från två håll; dels bjöd den som förr på festivitas, galauniformer, plymagerade båthattar och sjuglasvagn anspänd med fyrspann. Dels – och det var nytt – kunde prinsar och prinsessor beskrivas som hade de varit filmstjärnor. Den ensamma änkan ute på Haga, som uppfostrade sessor och i elfte timman skänkt landet en tronföljare, väckte medlidande. Henne var det synd om. Och prinsessorna var gulliga, de lekte nästan som vanliga barn. Dessutom fick prinsar och prinsessor av blodet efter tonårens dygdighet ett intressant sexualliv, under Serafimerbanden klappade deras hjärtan på ett högst profant sätt, oftast för högst vanliga unga herrar och damer. Det blev kung Erik och liten Karin i billighetsupplaga. ... Vad svenska folket på den tiden ville ha, och vad vi serverade, var ståt och romantik – inte skandaler. Vi gjorde aldrig minsta antydning om att prinsessan Sibyllas vänskap med bankiren Häggelöf kunde vara något annat än just vänskap.¹²³⁴

¹²³⁴ Gustaf von Platen. Resa till det förflutna : minnen. Del 2. 1994.

Gustaf von Platens beskrivning stämmer förhållandevis väl för perioden 1946-1966. Perioden 1966-1976 var däremot hovjournalistiken mera analyserande och kritisk: Vi har en monarki. Vilka är personerna? Vad gör de? Detta sammanföll med en livlig politisk debatt och att CG tog studenten, utbildade sig, fann en lämplig drottning, gifte sig och fick barn. Perioden 1976-1996 återgick hovjournalistiken i gamla hovfåhiga banor. Perioden 1996-2013 upprepades saken: Kronprinsessan Victoria tog studentexamen, utbildade sig, hittade en lämplig prins, gifte sig och fick barn. Detta sammanföll med en livlig politisk debatt. Republikanska föreningen bildades, författningen utreddes, skandaler vädrades o s v. Nu är det väl 20 år till nästa skov. Dessa skov utgör hovjournalistikens tredje och fjärde ansikten: Analys & förtal.

*

Journalister som grupp är betydligt mera republikanska än befolkningen i allmänhet. Detta blev en politisk fråga 1972 när moderaten Tage Andersson fick det till att SVT hade 25-30 vänsterextremister, oklart vilka, anställda. Liknande anklagelser har sedan dess regelbundet framförts. De förefaller ha sitt ursprung i Christopher Jolins bok "Vänstervridning – hot mot demokratin i Sverige" från 1972.

I alla undersökningar som gjorts ligger journalisterna till vänster om befolkningen. 1989 ansåg sig hela 50 procent av journalisterna vara "vänster". Samtidigt var merparten tidningar "höger". De tre mest republikanska partierna är vänsterpartiet, miljöpartiet och folkpartiet. Stödet för dessa bland journalister var 2009 53 procent och bland allmänheten 20 procent. Detta anses dock ej ha påverkat rapporteringen om kungahuset sett över en längre tidsperiod. Det som påstås styra är nyhetsvärderingen, medialogiken och behovet av spännande berättelser. Annorlunda uttryckt: Dessa murvlar är ett opålitligt pack. Vädrar de en löpsedel kan det sluta var som helst. Kanske är det så men jag tvivlar. Jag har fortfarande att läsa ett initierat reportage som gläder sig åt CGs yrkesskicklighet och framgångar.

Journalisten Lars Aduktusson beskrev sakernas tillstånd för Daniel Westling i samband med ett möte januari 2009: "Vi talade om mediologiken att först under lång tid bygga upp en persons popularitet för att sedan vända utvecklingen och enbart fokusera på negativa vinklar. Han frågade om det går att undvika – jag hade inget rakt svar utan framhöll det självklara om vikten av att vara sig själv, att inte dölja fakta och att vara tillgänglig i den mån det är möjligt."¹²³⁵

Från 1999 finns siffror för vad journalistkåren anser om just kungahuset (bilaga 1: tabell 2). Uttryckt som ett balansmått (procent positiva minus procent negativa) var stödet 1999, 2005 & 2011 = +4, -33 & -55 procent att jämföra med stödet i befolkningen +41, +16 & +4 procent. Mest kritiska är etermedia. Balansmättet för inslagen om CG och tsunamin 2005 var: Tidningarna +34, radio & TV -50.¹²³⁶

*

Förtälet under 1930-talet kunde se ut så här: Under hösten 1931 och vintern 1932 var Edmunds adjutant Åge Lundström hemligt förlovad och Edmund brukade göra paret sällskap på någon restaurang när fästmön var i Stockholm. Därvid uppkom det dubbelt felaktiga ryktet

¹²³⁵ Lars Aduktusson. Världens bästa story. Författaren & Ekerlids förlag, 2011.

¹²³⁶ Tomas Andersson Odén, Marina Gersetti & Ulf Wallin. Tsunamins genomslag – En studie av svenska mediers bevakning. Krisberedskapsmyndigheten. KBM:s temaserie, 2005:13.

att hon var Edmunds hemliga älskarinna och att hon var identisk med skådespelerskan Margit Manstad. Ryktet kvarstod till sommaren 1936 då Manstad blev så uppbragd av alla konstiga utbroderingar att hon tog kontakt med Edmund. Denne var för tillfället på Sofiero varför hon hänvisades till 1:e hovmarskalk Reinhold Rudbeck som i sin tur kontaktade Edmunds dåvarande adjutant Folke Bernadotte. Rudbeck, Edmund och Folke Bernadotte diskuterade saken med överståthållaren Torsten Nothin, Stockholms motsvarighet till landshövding och stadens högste polischef. De kom överens om att fallet skulle betraktas som offentlig ärekränkning. En poliskommissarie gick runt bland kända ryktesspridare och förklarade för dem att om de fortsatte skulle de bli åtalade.¹²³⁷

Vid samma tid uppstod rykten om att hovleverantören Kurt Haiby skulle ha en homosexuell förbindelse med Gustaf V. Anklagelserna framfördes av Haibys hustru i samband med parets skilsmässa och senare av Haiby själv men har aldrig kunnat bekräftas. De två fick med tiden avsevärt med pengar av hovet för att hålla tyst men icke. De hade hittat en säker födkrok. Författaren och republikanen Vilhelm Moberg drev efter Gustaf Vs död 1950 en kampanj 1952-1953 om huvudsakligen nedtystningen av historien. Gustaf VIs presshantering av ärendet, blåneka och locket på, gjorde att allting förblev oklart och att Haiby-affären fortfarande livligt diskuteras. Pappren blev offentliga med början 1983 vilket ledde till nya fruktlösa spekulationer. Att inte mera framkommit efter allt bläck som flutit tyder väl på att ingen hade någon förstahandsinformation, att hovmarskalk Rudbeck aldrig vågade konfrontera Gustaf V om vad som hänt och att till slut hela historien fick ett eget liv. Parallellerna till Mille Markovic är ju ganska uppenbara. Krishanteringens blev en större skandal än upphovet.

*

Kändisjournalistiken, förr känd som ”slaskspalterna”, påstås successivt ha hårdnat med vilket uppenbarligen menas att fler personer nämns med namn. ”Ännu på 40-talet, när publiken på Wally-galorna [utdelning av teaterpriser] började recenseras, ansågs det på etiskt högstående håll i pressen olämpligt att man skrev namn.”¹²³⁸ Kändisskribenterna skiljde sig då liksom idag från den övriga journalistkåren genom att mera utmärka sig genom sina kontakter än genom sin utbildning.

År 1962 presenterade Vecko Journalen en efterkrigsgeneration av svenska hovreportrar. De uppfattade sig i motsats till sina föregångare skriva nyheter inte ”kungalarv”:

[Margit Fjellman (1906-1984):] Vad är då kungalarv? Man skulle med en viss förenkling kunna säga, att larvet tar vid, där den legitima – och av folket högt uppskattade – kungliga nyheten tar slut. I en devot stilart beskrivs de höga föremålen, insvepta i ett moln av längesedan utnötta schabloner och stöttade av värderingar från punschpatriotismens dagar. De mest betydelselösa omständigheter framställs som ytterligt märkliga, kanske rent av symboliska för det höga föremålets karaktär eller sätt att bete sig. Ibland sägs något mycket riktigt i den här sortens artiklar, nämligen att de kungliga är människor som vi andra, men det sägs på ett sätt som antyder en klädsam häpnad, ja, bestörtning hos skribenten. Larvet är en produkt av [intellektuell] tomgång.¹²³⁹

De bästa reportagen från efterkrigstiden är som förtroliga samtal. En sorts motsvarighet till Lennart Nilssons intima och smickrande bilder. Ett kungahus av människor, inte av monument. Detta uppfattades delvis vara en effekt av den republikanska debatten: ödmjukheten och serviliteten var borta men respekten fanns ännu kvar. Redan då fanns dock

¹²³⁷ Henrik Sidoli. 1936 - ett rykte. Hänt i Veckan, 1990:33.

¹²³⁸ Kid Severin. På ”skvallar-redaktionen”. Publicistklubbens årsbok, 1979, s 30-31.

¹²³⁹ Kristina Michanek & Bengt Michanek. Kunglighets pennskaft. Vecko Journalen, 1962:15.

avarter: ”hejsansvejsanlarvet” och ”ruffarstilen”. Därefter kom skrivierna om privatlivet och om relationerna. Alla kungligheter med självbevaringsdrift lärde sig tiga. CG teg på fyra språk, Silvia på åtta.

Två av de reportrar som under CGs tid påstås ha haft störst inverkan på hovjournalistiken har varit Sten Hedman och Johan T Lindwall. Som det förefaller därför att dessa inte nöjt sig med hovets presskommunikéer utan arbetat upp ett kontaktnät av informatörer. T ex Lindwall besökte ställen som prinsessan Victoria varit på för att lära känna hennes umgänge. Det var inte nödvändigt förr när hovreportrarna kom ur högborgerligheten och umgicks i samma kretsar som de kungliga. Den senaste biografien om CG ”Den motvillige monarken – Carl XVI Gustaf” från 2010 är i hög grad baserad på den metoden. Man börjar med att intervjua tjänstefolket och arbetar sig successivt in mot centrum.

Kungahuset ”huskors” är Annette Kullenberg & Ulf Nilson som genom åren har fällt många osmickrande kommentarer om dem:

När hon [Annette Kullenberg] som ung journalist kom till Svenska Dagbladet i början av 60-talet ingick bevakning av hovet i arbetet. Det bestod av att två journalister och en fotograf intervjuade unga adelsfröknar som skulle introduceras vid hovet. Intervjuerna gjordes vid en traditionsenlig tebjudning på Slottet.

– Då skulle man bära hatt och jag fick Svenskan att betala våra hattar. Jag hade samma hatt i flera år.

Valvstupstående kallade journalister ett annat uppdrag. Då stod de i Slottet, i valvet, och skrev ned namn på dem som kom till kungens middagar. Ett rojalistiskt Galapetter-uppdrag.

* Har du intervjuat någon av kungafamiljen någon gång?

– Ja, drottning Silvia, i Barcelona, vid Paralympics [1992]. Det var en regelrätt intervju men efter det har jag skrivit stenhårda artiklar om kungahuset.

* Skulle du vilja intervjua någon av dem?

– Nej, jag gör inga intervjuer. Det är inte meningsfullt, de är så medietränade. De säger ingenting. Sådana där intervjuer är så ... lagom ... det finns en likriktning i Sverige. Det blir sött och lent som messmör.¹²⁴⁰

Expressenjournalisten Ulf Nilson har gjort sig känd för sina ”rasande påhopp”. De flesta av dessa ägde rum under ett av CGs Frankrikebesök 1994 och redovisas i ett annat kapitel. En ouvertyr finns från CGs Amerikabesök 1988 då CG och Silvia beviljats ett vad de i sin oskuld trodde hemligt möte med Greta Garbo.

Vid en [informell] presskonferens efteråt får CG frågan: Har kungaparet besökt Greta Garbo? Efter en stunds tvekan svarar CG ”Ja..., men det ska vi inte skriva om”. Uttrycket ”det ska vi inte skriva om” har lyckligtvis inte hörts särskilt ofta i Sverige sen överheten började betrakta både statare och journalister som människor, men här fick hans majestät ett återfall och snabbt blev det till och med värre.

– Varför inte det?

– Det behöver jag inte förklara!

Fortsättningen blev våldsamma gräl mellan hovmän och andra hovmän, pressekreterare och andra pressekreterare, journalister och andra journalister. Dessa gräl har väl ingen större betydelse men två saker bör kanske slås fast:

1) Det finns fortfarande – ofattbart nog – ledande personer inom det svenska hovet, som anser att journalister bör behandlas som fnask. Vi tillkallas för att hjälpa till med underhållningen men förväntas för övrigt stå tysta och snälla i våra bås.

¹²⁴⁰ ”Bröllopet är en pseudohändelse.” Svenska Dagbladet, 2010-06-20.

2) Varken kungen eller någon annan medborgare kan ge pressen order att hålla tyst – och de som tycker att jag bråkar om en struntsak bör tänka efter igen.¹²⁴¹

Kullenberg & Nilson har bildat skola i svensk journalistik genom sin inställning att det viktigaste när det gäller journalistik om makthavare är själva civilkuraget att angripa dem – inte att reportaget är sakligt eller korrekt. Det förefaller kontraproduktivt. Fotograferna Tom Sica och Erhan Güner sammanfattade det som: ”Under åren har kungaparet blivit stelare och bevakningen hårdare. Förr brukade vi bjuda dem på drinkar under ett statsbesök. Helt informellt, utan kameror och bandspelare. Men sedan en herr Nilson på Expressen skrivit om vad som sagts [under Amerikabesöket 1988] ställer de inte upp längre.”¹²⁴²

Den intressantaste intervjun som aldrig blev gjord är ett försök av journalisten Jan Guillou att intervjua Silvia, som det tycks i slutet av 1980-talet: ”Det var en utmaning att intervjua en person som blivit intervjuad tusen gånger – och ändå inte, säger Jan Guillou. Jag ville göra en intervju på riktigt. – Drottningen sa ja, men så fick kungen höra talas om det och sa nej.”¹²⁴³ Andra journalister som inte längre får intervjuer är Cecilia Hagen som skrivit ofördelaktigt om Silvia¹²⁴⁴ eller hennes far¹²⁴⁵ men framförallt tror jag själv har ett arbetssätt att ”öppna upp” intervjupersonen för att försöka komma åt dennas rätta jag, ett arbetssätt som hela kungafamiljen avskyr. Johan T Lindwall är ett speciellt hatobjekt efter att ha publicerat manipulerade bilder av kronprinsessan Victoria och även skrivit två biografier om henne och prinsessan Madeleine som blandar fakta och fiktion. De handlar dessutom lika mycket om honom själv – ett maniskt nyckelhålstittande.¹²⁴⁶

Den mest kungavänliga journalisten är väl Roger Lundgren, chefredaktör för Queen & Kungliga magasinet. Lundgren vill dock inte kalla sig journalist eftersom han (i likhet med Lindwall) saknar en sådan utbildning. Han betraktar sig snarare som en informatör som vill förmedla ett positivt intryck av kungahuset.

*

Efter det att Tyra Öhrvall och Margit Fjellman avlidit publicerade deras tidigare uppdragsgivare chefredaktör Gustaf von Platen på Vecko Journalen sina memoarer där han framställde dem som två för honom och Albert Bonnier nyttiga idioter.

Förutom [Anders Lundebeck] använde VJ sig av två kvinnliga reporters, Tyra Öhrvall och Margit Fjellman. "Örat" var en äldre dam, fetlagd och gråhårig, energisk och cynisk; hon var eller hade varit gift med den berömde källarmästaren Ekegårdh på Operakällaren. Hon välldes in på redaktionen som en cyklon, papper som låg framme på skrivborden sveptes med, skylten med UPPTAGET observerade hon aldrig och med ögonen lysande av sensationsbegär berättade hon om de rykten hon snappat upp. Under sina tidiga år var Örat portförbjuden i slottet, men när prinsessan Astrid gifte sig med Leopold av Belgien 1926 lyckades hon komma in som biträde i köket, där hon enligt sägnen bakade pepparkakor till den kungliga frukosten. Egendomligt nog skrev Örat hyggligt och även om hennes källor var grumliga och hennes sanningskrav minimala fick hon artiklarna att verka som om deras författare var både välinformerad och sanningskär.

Margit Fjellman välldes aldrig in. Hon knackade diskret på dörren – till skillnad från Örat var Margit hänsynsfull och väluppfostrad, dotter till en ofrälse ryttmästare och en adelsdam, något som hon

¹²⁴¹ Ulf Nilson. Kungaparet träffar Greta Garbo. Expressen, 1988-04-17.

¹²⁴² Maja Aase. För kung och fosterland. Tidningen Z, 1991:9.

¹²⁴³ Lars Ohlsson. ”Jag mår illa av allt fjäsk för Silvia”. Aftonbladet, 1993-12-30.

¹²⁴⁴ Cecilia Hagen. Bilaga om Silvia: Drottningen. Expressen, 1989-08-06.

¹²⁴⁵ Ingvar Hedlund. ”Kungen hjälpte mig med bandspelaren”. Expressen, 2011-05-15.

¹²⁴⁶ Johan T Lindwall. Victoria – Prinsessan privat. Månocket, 2010.

betonade. Margit var en benig skånska som aristokratiskt skorrade på r-ljuden; hennes lektyr var Almanach de Gotha, Adelskalendern och kärleksföljetongerna i Vecko-Revyn. För fröken Fjellman var romantisk men i hög grad ogift, i England skulle hon kallats spinster och hennes livsintresse var det svenska kungahuset.

Slottet var en Olymp befolkad av gudar och gudinnor, vars överste-prästinna var [Sibyllas] hovfröken Cederström. Vad hovfröken sade var heliga påbud för Margit. Och när hon skrev om kungligheter, spann hon en rosa kokong kring kultföremålen. Alla var lyckliga, välklädda och sköt- lede- och arbetsamma.¹²⁴⁷

Man skulle ju kunna förvänta sig att hovreportrarna åtminstone uppskattades av hovet självt men så har inte varit fallet. Från 1974 förekom regelrätta bestraffningar: ”Prinsessan Christina hade portförbudet [Svensk Damtidning] till [lysningen] som bestraffning för att ha publicerat en detaljerad ritning över brudparets blivande bostad. Till och med avloppen fanns med på denna utmärkta handledning för inbrottstjuvar. Denna åtgärd var en innovation i hovets presstjänst.”^{1248,1249,1250} Chefredaktör Karin Lennmor på Svensk Damtidning ansåg att kritiken var obefogad. ”Svensk Damtidning är hovets främsta PR-byrå.” Kanske inte helt med sanningen överensstämmande. Rapporteringen om Silvia 1976-1982 var omfattande men så till den grad torftig att den väckte löje. CGs vägran 1983 att återge Sigvard Bernadotte hans prinstitel resulterade i artiklar om konflikterna mellan Sigvards fru Marianne Bernadotte, prinsessan Lilian och Silvia. Tidningen publicerade även uppgifter om att Silvia var en usel arbetsledare och att folk sade upp sig för att slippa ha med henne att göra. Det slutade med att tidningen portades från kungahusets egna arrangemang – pressträffar, Nobelmiddagar och annat.

Även fortsatt har Svensk Damtidning svajat i sin hovfähiighet. 1995, apropå Silvias skönhetsoperationer, gick diskussionen på tidningen så här: ”Enligt [chefredaktör] Karin Lennmor har de gjorts flera gånger och på redaktionen rådde det då diskussioner om tidningen skulle skriva om dem eller inte. – Vi funderade över om det var ett intrång i privatlivet. Vi ställde oss frågan om vad drottningen är utåt och konstaterade att det till stor del är ansiktet. Därför skrev vi om operationerna, trots att det kanske inte ansågs helt korrekt.”¹²⁵¹ Mycket riktigt protesterade läsekretsen. För den var ”offentliga hemligheter” och ”att låtsas som att det regnade” ett sätt att uttrycka lojalitet. Skenet, dekorum, var viktigare än verkligheten, ungefär som vid gamla tiders hov. Det var också en fråga om personlig bekvämlighet. Så länge något inte var offentligt erkänt slapp man förhålla sig till det. ”Aktiv okunskap” som det kallas.

Det som skiljer ut kungafamiljen från andra celebriteter är att alla åldersgrupper är intresserade av dem. En kunglighet på första sidan kan därför höja lösnummerförsäljningen med 5-10 procent. Hovet gör inga egna mätningar men uppskattar att mediabevakningen utomlands är 100 procent positiv och i Sverige 90-95 procent positiv. Dessa 5-10 procent negativa omdömen svider dock. De senare årens opinionsförskjutningar i journalistkåren märks huvudsakligen i att rapporteringen smalnade – få personer är längre insatta i ämnet.

Till CGs femtioårsdag var omdömet: Gustaf von Platen, chefredaktör för Vecko Journalen, förnekade att CG betytt något för omsättningen. ”Han var verkligen också en kolossalt söt unge. Men sedan hamnade prinsen snabbt i skuggan av systrarna. Hans kärleksaffärer var

¹²⁴⁷ Gustaf von Platen. Resa till det förflutna : minnen. Del 2. 1994.

¹²⁴⁸ Ulf Björkman. Kungens adjutant. BNL förlag AB, 1987, s 197.

¹²⁴⁹ Svensk Damtidning, 1974:9 & Svensk Damtidning 1974:20.

¹²⁵⁰ Expressen, 1974-08-13.

¹²⁵¹ Lina Persson & Madeleine von Koch. Förtio år av kändispress. JMG, vårterminen 2005.

diskreta, det fanns varken skandaler eller romanser. På senare år får man säga att i förhållande till kungens ställning har ju veckotidningarna ägnat honom ett ganska förstrött intresse.”¹²⁵² Björn Vingård, chefredaktör för Året Runt, instämde. ”Det Carl Gustaf gjort för veckopressen är att bli faderlös, gifta sig med Silvia och bli pappa till Victoria.”¹²⁵³ En uppsats om saken drar slutsatsen att de svenska veckotidningsskildringarna av kungahuset successivt ”femininiserats” och efter 1995 blivit mera kritiska.¹²⁵⁴ Enligt historikern Dick Harrison är detta en internationell trend.¹²⁵⁵ ”Maktlöshet, ditt namn är kvinna!” Fortfarande är det dock så att artiklar om fantastiska sagobröllop säljer bättre än kritiska ledare.¹²⁵⁶

*

Pressfotograferna bemöttes länge som ett opålitligt pack. “Gamla ärrade pressfotografer har berättat om hur ståthållaren förr i världen inspekterade deras kläder och naglar innan de släpptes in till något av de sällsynta fototillfällena.”¹²⁵⁷ Edmund & Sibylla var mera medvetna om nyttan av ”plåtslagare”. Fotografen Siv Neuterboom semestrade sommaren 1946 i Falsterbo när hon träffade konstnären Einar Nerman som var på Solliden för att måla prinsessan Christina. Sibylla ringde personligen upp Neuterboom och bad henne komma och fotografera CG för ett hemma-hos-reportage. Hugasessorna skulle kompletteras med en Hagaprin. Jag har tidigare berättat om CGs fientlighet mot fotografer. På sin första fotosession som kronprins betedde han sig dock som en dröm – vågade väl inte annat med mor, farfar och Nenne i samma rum:

Flera herrar med kamera besökte häromdagen den våning i Stockholms slott där prinsessan Sibylla bor med sina barn. ... Fotograferingen skedde med tillåtelse av kung Gustaf Adolf, som nu gett efter för hela svenska folkets genom olika fotografers samlade böner om nya bilder på landets unge kronprins. Och eftersom den nye kronprinsen är så ung och han ännu bara är en liten fyraårig pojke med ljust, lockigt hår, blå ögon och klädd i vitt och med svarta blankskinnsskor så blev denna den första officiella fotograferingen av honom en högst okonventionell föreställning. Hans kungliga höghet föredrog ibland leksaker på golvet, och hans mor gjorde som alla snälla mammor honom till lags och satt också på golvet för att leken skulle bli riktigt rolig. Lekkamraten Toy, ett gulbrunt nystan av pekingserrars, skulle också vara med på bilderna, tyckte kronprinsen, som var på ett strålande humör. Här är nu ett knippe bilder från fotograferingen av den ovanligt intagande unge mannen som sedan inte skall fotograferas på en tid, tycker farfar kungen, för det kanske inte är så nyttigt ens för en söt liten kronprins att alltför ofta agera framför kameran.¹²⁵⁸

Därefter har CG som kronprins fotograferats fler gånger än han förmodligen vill minnas. Mest avtryckta påstås vara Einar Fagerwalls (?-?) fotografi av CG iklädd en miniatyr av Edmunds gardesuniform julen 1949 och Freddy Lindströms (1917-1976) fotografi av CG och prinsessan Christina med varsin bakplåt julen 1952.

Det finns få minnesvärda reportagebilder. CG fiskande i Mörrumsån 1976 där varenda kvadratmeter av stranden mittemot är full av nyfikna som i teleobjektivet förefaller staplade ovanpå varandra brukar framhållas som en bra bild som exakt illustrerar CGs situation.

¹²⁵² Marie Louise Samuelsson. Ingen kioskvältare för veckopressen. Svenska Dagbladet, 1996-04-27.

¹²⁵³ Marie Louise Samuelsson. Ingen kioskvältare för veckopressen. Svenska Dagbladet, 1996-04-27.

¹²⁵⁴ Simon Fransson. Kungahuset i veckopressen. En studie av feminiseringen av kungahuset från 1950 till idag. Lunds universitet, Historiska institutionen, 2012-03-05.

¹²⁵⁵ Dick Harrison. Perspektiv [på] kvinnliga regenter. Svenska Dagbladet, 2012-02-27.

¹²⁵⁶ Marie Ericsson & Sofia Lundqvist. Tills media skiljer oss åt - En studie av fyra tidningars rapportering av svenska kungliga bröllop 1932-2010. Södertörns högskola, Institutionen för kommunikation, medier & IT. 2010.

¹²⁵⁷ Jan Mårtensson. Att kyssa ett träd. W & W, 2000.

¹²⁵⁸ Fyraårig kronprins framför kameran. Svensk Damtidning, 1950:49.

CG har inte haft någon egen hovfotograf anställd men vissa fotografer har haft privilegier. Fotografen Clas Göran Carlsson arbetade sommaren 1972 på SE med uppdraget att fotografera CG. När CG inte visade sig utanför Solliden blev han smått desperat och ringde upp. Den som svarade var Bengt-Herman Nilsson som han kände genom att båda varit på Jämtlands fjälljägare. Detta var tydligen en bra rekommendation för han bjöds in och fick hjälpa till att ställa i ordning Sollidens park tillsammans med övriga gästerna. Ytterligare ett plus i kanten var Carlssons bilintresse. Carlsson ”en enkel plåtslagare” var mycket smickrad. Han har därefter följt eriksgator och statsbesök, givit ut fotoböcker och ibland intervjuat CG. Dessa intervjuer har överlag hållit hög kvalitet eftersom CG faktiskt ansträngt sig att leverera svar på hans frågor. Flera av hans bilder ställdes ut på Husgerådskammarens utställning ”Vår kung i tiden” annandag jul 1983 – april 1984 och fick goda recensioner.

Vid utspringet 1966 fotograferades CG av Svensk Damtidnings hovfotograf Charles Hammarsten som senare blev Silvias favoritfotograf. Hammarsten kom in i yrket som assistent åt skådespelaren och fotografen Åke Hylén (1928-1967) som ofta fotograferade kungligheter. ”Det bara blev så. Särskilt intresserad av kungligheter var jag inte.”¹²⁵⁹ Han är mycket känd för sina naturliga men samtidigt hovfäliga familjebilder. Dessa har tagits varje jul, påsk och sommar till dess barnen lämnat boet. 1974-1993 har det även blivit bilder från 30 utlandsresor. Sammanlagt skall han ha tagit 30 tusen bilder. Merparten har publicerats i Hänt i Veckan och i Hänt Extra.

* Men någon favoritbild måste du väl ha?

– Visst. En är från hennes första nobelfest. Drottningen ser mig, tittar rakt in i kameran och ler medan jag knäpper. Jag är också stolt över bilden när drottningen kikar ut genom en glugg i kinesiska muren. Det blev jag ensam om. Och så förstås bilden när hon före en middag på Solliden är nere i köket och provsmakar såsen. Den bilden är rätt omedelbar. [Fel. Det var CG.]

* Drottningen är ditt favoritobjekt?

– Ja. Hon har pigga ögon, alltid ett leende och är en positiv person. Då blir det bra bilder.¹²⁶⁰

CG och Silvia har utvecklat en särskild stil för dessa hovfäliga bilder. De är noga med att inte röra varandra. Kanske för att bilderna är identifikationsobjekt. Om de rör varandra utesluter de betraktaren från gemenskapen. Kanske tycker CG att intimiteter tillhör privatlivet. CG vänder gärna högersidan till när han fotograferas. Kanske ser han bättre ut då. Vid officiella tillfällen försöker CG minimera antalet fotografer så att bara ett fåtal från de större bildbyråerna får närvara. Julfotograferingen är alltid ett spektakel. 1983 tog sju utvalda pressfotografer 5000 bilder på 35 minuter. CG gillar inte de improvisationer och regianvisningar som förekommer vid sådana tillfällen men han finner sig.

Vid andra tillfällen som Nobelmiddagen kan det vara hur många fotografer som helst. Dessa anstränger sig ofta för att fånga CG när denne gör en grimas eller annat. CG är omedgörlig:

SM: Vänjer man sig [vid pressfotografer].

CG: Nej.

SM: Känns det som ett intrång?

CG: Ja, visst gör det det. De väntar ju bara på att jag ska göra något som jag inte borde göra. Ibland testar jag dem. Jag sitter blick stilla för att se vad som händer... fem, tio minuter utan en min. Jag vet att de sitter där med kameran och bara väntar och väntar och väntar... Kanske ett klick då och då för säkerhets skull, men högst en bild, för jag rör mig inte en millimeter.

SM: Så ni sitter där på middagen som jägare och byte och väntar ut varandra...

¹²⁵⁹ Expressen. Kungen 60 år, 2006-04-29/30.

¹²⁶⁰ Omar Magnergård. En svensk drottning många ansikten. Svenska Dagblader, 1993-10-28.

CG: Ja, det är klart. Det är väl därför jag ser lite stel och tråkig ut. Jag rör inte en min.¹²⁶¹

*

CG har vid flera tillfällen, även efter giftermålet, varit inblandad i direkta handgripligheter när det gäller fotografier:

I Belgien vid ett privat besök hos Silvias bror Ralph i Eupen den 6 augusti 1982 belägrades huset av paparazzifotografer. Någon hade monterat en fjärrstyrd kamera med teleobjektiv så att han kunde fotografera in i Silvias sovrum. På gatan var det framförallt en västtysk fotograf Heinz Schmidt, f d Bild Zeitung, som struntade i att CG bad honom sluta ta bilder. CG ryckte då kameran ifrån honom och lämnade in den på närmaste polisstation. Schmidt polisanmälde saken. CGs adjutant Bengt-Herman Nilsson lämnade in en lång redogörelse till åklagaren som lade ned målet – förmodligen därför att CG hade diplomatisk immunitet.¹²⁶²

Något motsvarande hände 1997 när CG till varje pris skulle filmas under en ripjakt. – Det är inte så många som har grälat med kungen. Men efter ett tag var det faktiskt som att munhuggas med vem som helst – smockan var inte långt borta, säger Nils Gunnar Labba, redaktionschef för SVTs sameredaktion.¹²⁶³

Så småningom anlände paparaziestetiken även till Sverige. Det finns två former. Dels den klassiska varianten att ligga i bakhåll – den utövas egentligen bara av frilansfotografen Per-Olof Sännås (1949-) – i praktiken med Aftonbladet som enda uppdragsgivare. Dels att även officiella fototillfällen fick något paparazzi-artat över sig genom att fotograferna väntade in en konstig kroppsställning, ett skratt eller en grimas. Under sin praktiktid i Frankrike försökte Victoria ersätta paparazzeriet med avtalade fototillfällen men det gick inte. Den dåliga bildkvalitén – teleobjektiv & gryniga delförstoringar – uppfattades av läsarna som ett äkthetsbevis.

Sännås har huvudsakligen fotograferat den yngre generationen kungligheter och påstås ha tjänat en miljon på fotografier av Daniel Westling & kronprinsessan Victoria. Han ser ut som en äldre farbror – sävlig, oförarglig – men befinner sig på rätt plats vid rätt tidpunkt. ”Sännås lärde sig var kungabarnen bodde, var de brukade äta och fika och vilka de umgicks med.”¹²⁶⁴ ”P-O berättar vidare att de svenska kändisar som lönar sig bäst att smygplåta är prinsessorna Madeleine och Victoria (helst tillsammans med deras pojkvänner), prins Carl Philip, Carola, Björn Borg och Agneta Fältskog. För en enda bra bild som föreställer till exempel en prinsessa som pussas med sin kille kan P-O dra in så mycket som 100.000 kronor!”¹²⁶⁵ De flesta av fotografierna var gatubilder av prinsessan Madeleine ute på något ärende. De försågs efteråt med förklarande (=missvisande) text och har sedan valsat runt.

Den mest uppmärksammade paparazzibilden är från Caroline Kreugers 25-årsfest på restaurang J i Nacka den 11 juli 2002 när Daniel Westling och kronprinsessan Victoria kysser varandra. Men den bilden togs av Mattias Carlsson. Den 11 juli 2005 blev denne herostratiskt ryktbar efter att naken (från ett nakenbad i närheten) ha vadat bort till Sollidens brygga medförande kamerahus, teleobjektiv och stativ. Ingen där dock utom en securitetsvakt som larmade polisen.

¹²⁶¹ Stephan Mehr. Intervju med kung Carl XVI Gustaf. MånadsJournalen, 1996:5.

¹²⁶² TT, 1982-08-06; Aftonbladet, 1982-08-07 & 1982-08-08.

¹²⁶³ Aftonbladet, 1997-08-30.

¹²⁶⁴ Andreas Utterström. Daniel & Victoria. 2007.

¹²⁶⁵ P-O – En svensk paparazzi. Aktuell Rapport, 2012:12.